

„DIE SCHWEIZ VERKAUFEN.
WECHSELVERHÄLTNISSE ZWISCHEN LITERATUR
UND TOURISMUS SEIT 1800”

Berno, 18-19 stycznia 2008

W dniach 18-19 stycznia odbyła się w Bibliotece Narodowej w Bernie trzecia międzynarodowa interdyscyplinarna konferencja „Die Schweiz verkaufen. Wechselverhältnisse zwischen Literatur und Tourismus seit 1800” („Sprzedać Szwajcarię. Powiązania między literaturą a turystyką od 1800 r.”). Konferencja została zorganizowana przez Towarzystwo Badań nad Literaturą Szwajcarską (Gesellschaft für die Erforschung der Deutschschweizer Literatur) oraz Szwajcarskie Archiwum Literackie (Schweizerisches Literaturarchiv).

W słowie wstępnym prezydent Towarzystwa Badań nad Literaturą Szwajcarską prof. Rémy Charbon oraz kierownik Szwajcarskiego Archiwum Literackiego dr Corinna Jäger-Trees przypomnieli, że Szwajcaria od ponad 200 lat jest krajem turystycznym oraz że pierwszymi promotorami alpejskich terenów byli właśnie pisarze i poeci doby Oświecenia, m.in. Albrecht von Haller, Salomon Geßner i Jean-Jacque Rousseau. Teksty osiemnastowiecznych autorów przedstawiają Helwecję jako kraj idylliczny, stylizują ją jako Arkadię północy. Taki wyidealizowany obraz Szwajcarii był rozpowszechniany w wiekach następnych, chociażby poprzez głośną dwutomową powieść Johanny Spyri *Heidi* (1881/82) czy też poprzez powieści i opowiadania z początku XX wieku, reprezentujące gatunek literatury ojczyźnianej.

Wykład plenarny pt. *Tourismuswerbung und Tourismuskritik in Literatur und Kunst aus der Schweiz. Eine Skizze (Turystyczna branża reklamowa a krytyka turystyki w literaturze i sztuce szwajcarskiej. Szkic)* dra Dominika Müllera z Uniwersytetu w Genewie nakreślił w panoramiczny sposób rozwój turystyki w Szwajcarii od końca XVIII wieku po dzień dzisiejszy. Referent wyróżnił cztery etapy rozwoju tejże branży gospodarczej: międzynarodową turystykę letnią dla elity finansowej z kraju i z zagranicy (od końca XVIII wieku do 1918 r.), pierwsze formy wypoczynku wakacyjnego dla zakładów pracy oraz ludności mniej zamożnej, a także pierwsze formy wypoczynku zimowego (1918-1945), masową turystykę wspinaczkową i narciarską (1945-1980) oraz wypoczynek wzbogacony o oferty specjalne, np. imprezy kulturalne czy Wellness (1980-2008). Te cztery fazy znalazły odzwierciedlenie w literaturze, malarstwie i kinematografii: Teatralizacja krajobrazu i życia pasterskiego, charakterystyczna dla okresu pierwszego, została wyparta najpierw przez ujęcie symbolistyczne natury, a następnie przez uwewnętrznienie przeżyć alpinistycznych, by w fazie ostatniej przerozdić się w zdystansowany i krytyczny styl wobec turystyki czysto konsumpcyjnej.

W drugim wykładzie prof. Klaus Pezold z Uniwersytetu w Lipsku podkreślił niedocenione dla rozwoju turystyki w Szwajcarii zasługi niemieckiego przyrodnawcy i autora literatury podróżniczej doby Oświecenia Johanna Gottfrieda Ebla

(1764-1830). Referent stwierdził, że prace Ebla, bazujące na doświadczeniach autobiograficznych – badacz przemierzył Szwajcarię pieszo i prowadził rozmowy z tamtejszą ludnością – okazały się w szybkim czasie skutecznym instrumentem propagującym Szwajcarię w Niemczech, a po przetłumaczeniu na język francuski i język angielski także w innych obszarach kulturowych Europy. Główne dwutomowe dzieło Ebla *Anleitung auf die nützlichste und genüßvollste Art in der Schweiz zu reisen* (1793), które sam autor określił jako „wielki przewodnik dla tysięcznych rzesz turystów”, cechuje panoramiczność, pragmatyzm oraz całościowość postrzegania – od geologii poprzez tradycje i obyczaje aż po zagadnienia natury politycznej.

Prof. Rémy Ch a r b o n, wykładający na Uniwersytecie w Genewie, w swoim referacie pt. *Autochthone und Touristen (Autochtoni i turyści)* podjął problematykę wzajemnego stosunku ludności tybylej i turystów w niemieckojęzycznej literaturze szwajcarskiej okresu 1830-1945. Na przykładzie wybranych utworów Rudolfa Meyera, Alfreda Hartmanna, Johanna J. Romanga, Jakuba Wiedmera i innych prelegent ukazał różne modele konfrontacji między tymi dwiema grupami społecznymi, a także pozytywne oraz negatywne skutki powiązań między nimi na różnych płaszczyznach życia.

Ambiwalentny stosunek szwajcarskich pisarzy do turystyki swojego kraju przedstawiły dr Corinna J ä g e r - T r e e s z Berna w referacie *Berge und Menschen – Heinrich Federers sanftes Tourismuskonzept (Góry i ludzie – Subtelny koncept turystyczny Henryka Federera)* oraz dr hab. Marzena G ó r e c k a z KUL w wykładzie *Zivilisationskritik Meinrad Inglins im autobiografischen und literarischen Werk¹ (Krytyka cywilizacji w autobiograficznej i literackiej twórczości Meinrada Inglina)*. Obydwaj omawiani przez prelegentki autorzy, związani ze słynącą z malowniczych krajobrazów Szwajcarią Środkową, krytykują wprawdzie w swojej twórczości zastosowanie postępu technicznego, zwłaszcza zainicjowaną w ostatniej dekadzie XIX wieku budowę nowoczesnych hoteli międzynarodowych i kolejek górskich w najbardziej malowniczych miejscach regionów alpejskich, jednakże poprzez poetyckie opisy piękna krajobrazu górskiego dokonują *nolens volens* promocji swojego kraju.

Referaty dr Katharine W e d e r z Zurychu pt. *Matterhorn – trivial-literarisch (Trywialno-literackie ujęcie Materhornu)* oraz dra Ulricha W e b e r a z Berna pt. *Verfolgung und Paranoia im Touristenland (Prześladowanie i obłąd w kraju turystycznym)* ukazały na przykładzie dwóch utworów Ursa Widmera *Schweizer Geschichten* oraz Ulricha Bechera *Murmeljagd* ironiczno-satyryczną refleksję współczesnych pisarzy szwajcarskich nad urynkowaniem spektakularnych, wyniesionych do rangi mitu szczytów alpejskich.

Wkład malarzy i twórców plakatu w rozwój turystyki górskiej w Szwajcarii był przedmiotem wystąpienia dra Matthiasa F i s c h e r a z Berna pt. *Ferdinand Hodler – Zwischen patriotischem Pathos und Realität (Ferdinand Hodler – patos patriotyczny a rzeczywistość)* oraz dr Mechthildy H e u s e r, również z Berna, pt. *Tell im Visier*

¹ Opublikowany w niniejszym zeszycie „Roczników Humanistycznych” (s. 163-172).

(*Tell na celowniku*). W pierwszym wykładzie zostały omówione trzy główne style w twórczości malarskiej jednego z największych helweckich pejzażystów, mianowicie styl patetyczno-patriotyczny, realistyczny i symboliczny, w drugim zaś ukazano siłę propagandową plakatu w procesie rozpowszechniania mitu Wilhelma Tella oraz wkład plakacistów szwajcarskich okresu międzywojennego w rozwój turystyki szwajcarskiej. Po wykładzie uczestnicy konferencji mieli okazję zwiedzić wystawę plakatów poświęconych największemu mitowi helweckiemu, zorganizowaną przez oddział Zbiorów Graficznych Szwajcarskiej Biblioteki Narodowej.

W wykładzie końcowym prof. *Andreas Solbach* z Uniwersytetu w Moguncji pt. *Prüfung und Erlösung – der Berg als medicina mentis (Sprawdzian i zbawienie – Góra jako medicina mentis)* został podkreślony metaforyczny charakter gór, tzn. krajobraz górski jako przestrzeń estetyczna, jako katalizator duchowy, jako przeżycie własnej nieskończoności. Odwołując się do metafizycznego przeżycia Francesco Petrarcki na Monte Generoso, udokumentowanego w listach poety, prelegent wykazał paraboliczny i duchowy wymiar powieści dwóch niemieckojęzycznych pisarzy szwajcarskich: *Bergbuch* Hansa Morgenthalera i *Bergfahrt* Ludwiga Hohla, który to wymiar, zdaniem niemieckiego literaturoznawcy, winien się stać głównym celem turystyki XXI wieku, „jeśli ta nie chce stać się próżna i nieużyteczna”.

Marzena Górecka

*Katedra Literatury Niemieckojęzycznej
Średniowiecza, Renesansu i Baroku IFG KUL*